

Tanil Bora: Ebed-Müdded İttihatçılık

Posted on 10/11/2018

1 Kasım 1918, İttihat ve Terakki Cemiyeti kendini feshetmişti. Yani bir hafta önce, ilk hücresinin kuruluşu 1889'a uzanan Cemiyet'in resmen bitişinin 100. yıldönümüydü. "Resmen" diyorum, zira İttihatçılar Millî Mücadele'nin örgütlenmesinde yer aldılar ve ancak Mustafa Kemal'in iktidarını pekiştirme sürecinde tasfiye edildiler. Celal Bayar'ın meşhur "benim esas partim İttihat ve Terakki'dir" sözünün imâ ettiği gibi, İttihatçılığın 'bünyeden hiç çıkmayan' bir mensubiyet olduğuna dair bir 'giz' de zihinlerde saklanır.

İslâmcılar, genellikle Kemalizmi İttihatçılıkla devamlılık içinde düşündüler: ortak payda, pozitivizm-toplum mühendisliği-tepeden inmecilik-Batıcılık idi. Anti-Abdülhamitçiliği de, başlı başına İttihatçılığı hasım gösteren gayet popüler bir motif olageldi.

Bir ara, AKP'de İttihatçılığa karalama sıfatı olarak başvurulduğu oluyordu. 2009 yılı sonlarında şu Kızılcahamam istişare kamplarından birinde "İttihatçı zihniyeti" eleştirisini dile getirenler, "İttihat Terakki pislikleri bize de bulaştı" diye yakınanlar olmuştu. Kastettikleri, "tepeden inmecilik, vesayetçilik" idi. (Onlara kızanlar, "Bu memleketi İttihatçılara borçluyuz" diyenler de çıktı.) Her iki taraf da, hancı değil yolcu AKP'lilerdi. 2013'te, çözüm süreci devrinde, yolcu değil hancı AKP sözcülerinden, İttihatçılığın kem söz niyetine kullanıldığını işittik. Başbakan Yardımcısı Beşir Atalay, CHP'yi çözüm sürecine dahil olmaya çağırırken, "CHP'nin içindeki iflah olmaz ulusalcılık İttihatçıların ulusalcılığıdır" diyordu (11 Mart). Kültür ve Turizm Bakanı Ömer Çelik. Agos'ta Rober Koptaş'la mülakatında "Ermeni meselesini" değerlendirirken, "Türklerle Ermenilerin yapacağı bir hesaplaşma değil, içimizdeki İttihatçılarla, soykırım lobisinin karşılıklı yapacağı bir hesaplaşma gerekir" diyordu. Genel olarak yapıcı bir siyasal tavrı ifade etmek için de, "Kendi içimizde 2013 model İttihatçılığa teslim olmuyorsak..." şart kipini kullanıyordu (25

Nisan).

'90'lar/2000'ler dönümünden itibaren, ulusalcı-ölkücü kesişim mecralarında, bilhassa "asılsız soykırım iddialarıyla" cedelleşirken ("Talat Paşa komitesi"), İttihatçılığı rehabilite etme meyli kendini gösterdi.[1] Soykırım suçlamasını İttihatçıların üzerine yıkma 'taktiğine' de karşı...

1996'da Enver Paşa'nın kemiklerinin Tacikistan'dan Türkiye'ye getirilerek defnedilmesi, doğrudan MHP'de değil de MHP'nin mücavir alanındaki ölkücü ve milliyetçi muhitlerde, Enver Paşa üzerinden İttihatçılığın güçlü bir rehabilitasyonu ile birleşmişti. Ölkücü harekette 1970'lerde ve '80'lerde İslâmî etkiye bağılı olarak Kemalizme ve Mustafa Kemal'e konan mesafenin kapatılmasıyla da alâkalıydı bu. Bilvesile İttihatçılıkla mesafeyi kapatmak, daha kolay ve galiba daha heyecanlıydı. Ölkücü camianın ulularından Nevzat Kösoğlu, Enver Paşa'nın iade-i itibarı için bilhassa çaba göstermişti. 2008'de Ötüken'den çıkan Şehit Enver Paşa kitabında "Türk tarihinin belki de en ağır ve zor bir çeyrek yüzyılının sorumluluğunu omuzlayan neslin simgesi" saydığı bu "trajik kahraman"ın büyük bir "ölkücü" olduğunu söylüyordu.

Son yıllarda, özellikle daha genç ve müstakil ölkücü mecralarda, hayli canlı bir İttihatçılık muhabbeti gözleniyor. "Türk milliyetçiliğinin ilk partisi MHP değil İttihat ve Terakki'dir" denebiliyor. İttihatçılık, özlenen ve eksikliği çekilen bir gözü peklik, bir serdengeçtilik, bir ölkücülük tarz-ı siyaseti olarak yüceltiliyor. Özellikle iktidarla barışık olmayan ve MHP'nin AKP'yle ittifaka girmesini içine sindiremeyen ölkücülerde, mevcut yapıların ümit vermezliği karşısında bir "İttihatçılık yeniden!" romantizmine rastlanabiliyor. Belki Enver'den evvel Niyazi'ye hayran bir İttihatçılık hülyası.

Milliyetçi cenahta İttihat ve Terakki 'yanlısı' bir kitap atağı dikkat çekicidir. Bu neşriyatın güttüğü derdin-davanın özetini, şu başlık veriyor: İttihat ve Terakki: Ya Devlet Başa Ya Kuzgun Leşe (Semih Nafiz Tansu, İlgi Kültür Sanat Yayınları, 2015).

Evet, bu yayınların esas mesajı, İttihatçılığın, devletin bekası uğruna her şeyi göze almış bir tarz-ı siyaset olarak yüceltilmesidir. Hüseyin Adıgüzel, İttihat ve Terakki Tarihi - Yalanlar ve Gerçekler kitabında, (Bilgeoğuz Yayınları, 2018) bu tarz-ı siyasetin “adeta bir tarikat-cemaat” bağının yarattığı “kutsal güç”le yürütülüşünü imrenerek anar. Hakan Boz’un[2] derlediği Vatan Namus İttihad’ın (Historia, 2018) sunuşunda, Cemiyet’in “temel dinamiği... devletin beka sorununun ortadan kaldırılması” diye tanımlanır. Derlemeye katkıda bulunanlardan Gökberk Yücel, İttihatçıları “Türk cihanşümûl devlet tasavvurunun” takipçisi olarak, “devletin ontolojik güvenliği”ni gözetme misyonuyla taçlandırır. İsmail Küçükkılınc, bu yıl geliştirilmiş ikinci baskısı yapılan (ilk baskı 2016, Ötüken) Jön Türklük ve Kemalizm Kısacasında İttihadçılık kitabında (Historia), 1. Dünya Savaşı ve İstiklâl Harbi’ni, İttihatçıların liderlik ettiği aynı büyük “Beka Mücadelesi”nin bir parçası olarak anlamamız gerektiğini söyler. İttihat ve Terakki’de Anadolu’ya Kafkasya ve Rumeli’den sürgün gelmiş kadroların baskınlığını, beka davası etrafındaki “hassasiyet ve teyakkuz” bakımından hakkı teslim edilmesi gereken bir hususiyet olarak kaydeder.[3] “Türk milletinin bekasını onlara borçluyuz”dur. Günümüzde, “etnik ayrılıkçı Kürt hareketi” ile, “1900’lerde Makedonya’da yaşananların çok az bir farkla aynısının maalesef ülkemizin bir kısmında yaşanmakta olduğu”nu söyleyerek, yükselen İttihatçılık muhabbetinin esbab-ı mucibesinin anlaşılmasını herkes için kolaylaştırır.

İttihatçıların ideolojisine gelirsek... Hakan Boz, bir yandan onların “millet-i hâkime” olarak Türklüğü “ortak yüksek kültür” konumuna oturtma mücadelesini över. Beri yandan “Müslüman milliyetçiliği” mahiyetinde bir İslâmcılık da göttüklerini hatırlatır. Gökalp’ın Türkleşmek, İslâmlaşmak, Muasırlaşmak düsturunun tam tamına uygulayıcısı olmalarını metheder. “Kurtuluşu büyük oranda cereyanların uyumunda aramış” olmaları, bütün övgülerin üstündedir ona göre. Bunun anlamı: “Önceliği bir siyasal cereyanın ideolojik temsiline değil, devletin beka sorununun ortadan kaldırılmasına” vermiş olmalarıdır. -“Komünizm lâzımsa...” da diyebilirlerdi.

İsmail Küçükkılınc, Kemalist tek-parti ve tek-adam anlayışına faik olarak liderlik açısından

da çoğulcu oluşuyla övdüğü İttihat-Terakki'nin "heterojen bir koalisyon" teşkil etme meziyetini, ideolojik cephesinde de görür. "Vatanperverlik" ve "beka kaygısı" merkezli olmak kaydıyla, her fikre yer vardır. Pozitivist, materyalist ve ateistler de bulunur, lakin Küçükkılınç karalamaların aksine bunların "sayıca az ve tesirsiz" olduğu notunu düşer. Avrupa örneğine ilgileri, sadece beka kaygısı saiklidir yazara bakılırsa. Buna mukabil "İslamcı, mütedeyyin ve muhafazakâr" olanların "hayli etkili ve yetkili" olduğunu vurgular. Hüseyin Adıgüzel de, İttihatçıların Balkan Savaşlarına kadar "Batıcı zihniyete" kapılmış, sonra 'uyanmış' olduklarını yazarak, onları muhafazakâr okur nezdinde mazur gösterir.

Sağdaki bu İttihatçılık rağbeti içinde İsmail Küçükkılınç'ı ayırt eden yanı; bir İmam-Hatipli olarak İttihatçıları yıllarca "mason, Siyonist uşağı, İslam düşmanı kefereler" gözüyle görmüş olduğu için pişman olmasıdır. Muhafazakâr-mütedeyyin "hatta" İslamcı muhit ve camia nezdinde "sadece Abdülhamit ve Osmanlı'ya değil, aynı zamanda bu milletin değerlerine, inançlarına muhalif, hatta düşman bir örgüt" diye tanıtılmalarına teessüf eder. 31 Mart Vakası'nın arayış bozmuş olmasına hayıflanır. Şu cümlesi ilginçtir: "Sultan Abdülhamid ile İttihatçıların birlikte hareket edememesi tarihimiz açısından talihsizlikti." - Beka davasına adanmış bir rüya takım hülyası... Belki, "cumhur ittifakı"nın, hatta 2015 Haziran seçimlerinden sonra işlemeye başlayan iktidar dinamiğinin zihin dünyasında da, böyle bir rüya takım hülyası dolanmış, dolanıyordur...

Belki, sahiden bünyeden çıkmıyordur.

[1] Sadece ulusalcılıkta değil, solda da kendini gösterebilen İttihatçı sempatisine, bu yazıda girmiyorum. Burada ele aldığım sağdaki ilgi, daha taze, daha heveslidir.

[2] İYİ Parti kurucu ve yöneticilerinden Ümit Özdağ'ın kurucu başkanı olduğu 21. Yüzyıl Türkiye Enstitüsü'nde araştırmacıdır. Boz'un, başlığıyla İttihatçılığın komitacı-fedai ruhunu yansıtan bir derlemesi daha var: Bayrak, Kalpak, Revolver (İhtimal Dergisi Yayınevi, 2016).

[3] Bu 'dışarlıklılığın', Kemalistlere ve İttihatçılara dönük bir karalama motifi olarak

kullanılmadığını unutmayalım. Bkz. Tanıl Bora-Bayram Şen: “Saklı bir ayrışma eksenini: Rumelililer-Anadolulular,” Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce/ Cilt 9: Dönemler ve Zihniyetler içinde, İletişim Yayınları, İstanbul 2009, s. 1149-1162.

Kaynak: birikimdergisi.com